'Fascinerende

Wie wordt er niet nostalgisch bij het zien van oude Arubaanse huizen? Zo op het eerste oog doen ze misschien wat triest en eenzaam aan, maar wie dichterbij komt en zijn oor te luister legt, ontdekt een fascinerende wereld.

Tekst: Anouska Kock Foto's en gedicht: Shakira Tromp

De oudste stenen Arubaanse huizen dateren van de negentiende eeuw. Een aantal van hen was oorspronkelijk gemaakt van leem (de zogeheten 'cas di torta'). Rond 1900 werden de meeste van deze lemen hutten geleidelijk aan, of soms in één keer, omgebouwd tot stenen huizen. Aan de afmetingen van oude stenen huizen kun je vaak zien hoe snel het ombouwproces is geweest. Is het een klein huisje met een laag dak, dan betreft het bijna zeker een lemen hut die geleidelijk aan is omgebouwd. Bij zo'n langzaam proces (om de zoveel tijd één muur, bijvoorbeeld) kon men namelijk niet de afmetingen veranderen. Dat kon men wel doen als de hut in één keer helemaal werd gerenoveerd. Het nieuwe, stenen huis werd dan niet alleen groter, maar vaak ook hoger.

'Bouwen op de wind'
Experts op het gebied van de Arubaanse huizenbouw zijn Olga van der Klooster en Michel Bakker. Zij werden niet zo lang geleden in één klap beroemd door de publicatie van het boek 'Bouwen op de wind'. Het boek kwam tot stand met behulp van verschillende fondsen en is zo succesvol dat het binnen enkele weken op Aruba was uitverkocht en nu alleen nog op bestelling te verkrijgen is bij de stichting Unoca en het Monumentenbureau.
Er valt heel veel te vertellen over traditionele Arubaanse huizen, zo bewijzen Van der Klooster en Bakker in 'Bouwen op de wind'. Bijvoorbeeld over hoe zowel de bouwstijl als de bouwtechnieken werden beïnvloed door Nederlandse vaklieden, die in koloniale tijden naar Aruba kwamen om hier stenen huizen te bouwen en vervolgens hun ambacht overbrachten op de lokale bevolking. En over de rituelen die in oudere tijden (en soms nog steeds wel) werden toegepast opdat een huis niet alleen technisch goed stond, maar tegelijkertijd ook tegenspoed weerde en geluk naar binnen bracht. Of over het 'witkalkverbod' van 1817, welke inhield dat men huizen niet wit mocht kalken omdat het reflecterende zonlicht slecht zou zijn voor de ogen.
Heel typerend voor de Arubaanse huizenbouw, zo blijkt ook uit het relaas van Van der Klooster en Bakker is de traditie om je huis zelf te bouwen. Het was vroeger de gewoonte dat men voor de bouw van een huis bij elkaar kwam op de dag van volle maan, na werktijd. De vrouw zorgde voor eten en de man voor jenever en rum. Was de grond schoongemaakt en geëgaliseerd, dan plantte men direct bomen. Men wilde namelijk zo snel mogelijk schaduw op het erf.

Natuurstenen
Tot de eerste helft van de twintigste eeuw werden stenen huizen het meest gebouwd met stenen die men raapte op het platteland (*piedranan di mondi*) of langs de kust (koraalstenen). De verzamelde stenen werden in twee parallelle muren op elkaar gestapeld, waarna de smalle opening ertussen werd gevuld met een mengsel van bindmiddelen. Soms werden er ook wel massieve muren gebouwd, dus zonder tussenruimte. Om te voorkomen dat deze muren instortten, werden ze ten eerste erg breed gemaakt (soms wel 45 centimeter). Verder werden de holtes en kieren tussen de gestapelde stenen opgevuld met kleinere steentjes en modder. En verder werden de wanden bepleisterd, zodat ze niet zouden afbrokkelen. Het gebruik van natuurstenen voor huizenbouw hield op rond 1928, toen men voor het eerst machinaal gefabriceerde bouwblokken kon kopen.
Het traditionele Arubaanse huis is een zogenaamd 'groeihuis', omdat de woning in fasen werd uitgebreid. Eerst werd een kerngedeelte gebouwd met een woonkamer en een slaapkamer (*curpa di cas*). De smalle zijden van dit kerngedeelte werden op de wind gezet. Daarna werd het huis geleidelijk aan uitgebreid - doorgaans aan de oostkant, ten eerste omdat men zei dat uitbreiding aan de westkant ongeluk kon brengen (*'no rek cas pabao'*), en ten tweede omdat de oostzijde de koelste zijde van het huis was, aangezien de zon hier niet op stond in de middaguren.

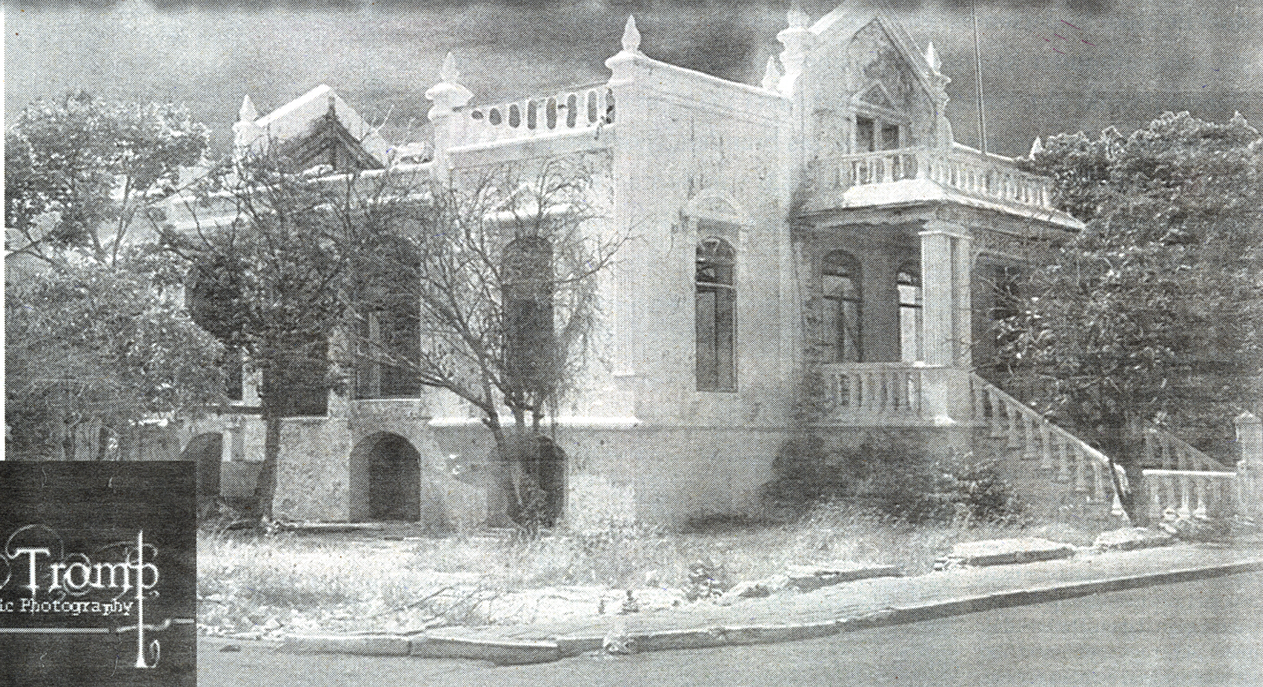
Ruina

Nan kier benta bo abou pasobra bo ta mahos
Nan kier benta bo abou pasobra bo n' tin balor
Bo ta representa pobresa
Bo ta representa berguensa
Un par di muraya sin futuro
Pasobra b'a cai, cai hundo

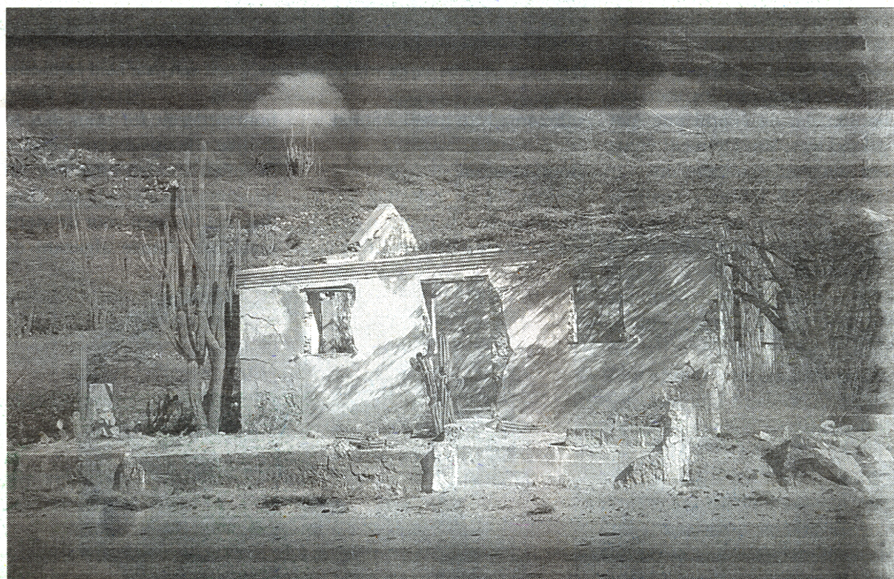
Ami si ta admira bo bunitesa
Mi si ta biba bo rikesa
Mi ta sinti orguyo
Un orguyo profundo
Di e storianan cu ainda bo tin pa conta
Den anochinan sin sombra

Shakira Tromp
www.shakiratromp.com

Arubaanse huizen'

Shakira Tromp
Personal & Artistic Photography

De gevels van de huizen werden voorzien van symbolische decoraties. Aruba had vroeger zeer bekwame siermetselaars die deze taak op zich namen. De decoraties zijn uniek in de regio. Ze worden wel indianentekens genoemd, maar volgens Van der Klooster en Bakker is er vooralsnog geen verband gevonden met de indiaanse grotten steentekeningen. Een symbool in de vorm van een boom met takken en vogels betekent hoop op een vruchtbaar en kinderrijk huwelijk. Een hart omsloten door twee armen duidt op een lang huwelijksleven. Sommige mensen beweren dat een ster het kwade uit het huis weert. Er zijn ook decoraties die als familiebeeldmerk fungeren.

Bouwrituelen

Bij het bouwen van een huis was het vroeger de gewoonte om bij wijze van bouwoffer, munten onder de fundering te stoppen, zoals een koperen muntstuk (*placa di gai*). Ook legde men geld of brood onder de vloer bij de hoeken en de drempel. Het zou de bewoners daaraan dan nooit ontbreken. Bij het voltooien van de regenbak werd een kip geslacht. Dit moest dan bij voorkeur op de bodem van de bak uitgevoerd worden. Aloëplanten bij het toegangshek zouden kwade geesten van het erf weren. Ook wilde men nog wel eens een kruis of omgekeerde aloë boven de deur hangen. Rond Kerstmis en oudjaar hield men grote schoonmaak. Met de ezel ging men aan de kust schoon zand voor de vloeren halen. Er werden allerlei rituelen toegepast om het kwade uit huis te verjagen. Soms werd het hele huis daartoe zelfs met ammoniak gereinigd. Er werd van de achterkant naar de voorzijde gewerkt, waarbij men het vuile water met het kwade voor zich uit veegde. Wieroken gebeurde ook van achteren naar voren (*pa manda fuca bai*) om het ongeluk en kwade uit het huis te verjagen. Men sloot alle ramen en deuren, op één raam na. Hierdoor kon het eventueel achtergebleven kwaad alsnog ontsnappen. Door de vertrekken tot slot met gelukbrengende watertjes en geurende kruiden te besprenkelen, kon men het nieuwe jaar met een gerust hart tegemoet zien. Van meer praktische aard bij deze grote schoonmaak was het onderhoud aan het huis. Het schilderen en pleisteren werd vrijwel jaarlijks gedaan. Lemen huizen waren daardoor, ondanks de vergankelijke bouwmaterialen heel duurzaam. Ook tegenwoordig is het traditie de huizen aan het eind van het jaar grondig op te frissen.

Het traditionele stenen Arubaanse huis is uniek en bijzonder in vele opzichten. Reden waarom het tegenwoordig een opleving ondergaat. In toenemend aantal worden bestaande gebouwen gerenoveerd, terwijl ook nieuwe constructies (van gezinswoningen tot winkelcentra) met grotere regelmaat elementen bevatten die herinneren aan de oude tijd. Alle nieuwigheden ten spijt, schept het soms echter ook een stil genoegen om te kijken naar zo'n vergeten, oude woning in het Arubaanse landschap, en je voor te stellen welke handen die muren hebben opgetrokken...

